

Gofynion Maniffesto

Hoffai Ffermydd a Gerddi Cymdeithasol weld y Senedd nesaf yn grymuso cymunedau ledled Cymru i ffermio, garddio a thyfu gyda'i gilydd. Drwy weithio mewn partneriaeth â'r trydydd sector, gall Cymru adeiladu system fwyd gryfach a mwy gwydn ochr yn ochr â datblygiadau iechyd a lles. Cysylltiadau ar draws ffiniau a dod â chymunedau ynghyd fydd y gwreiddiau a fydd yn helpu'r newid cadarnhaol hwn i ffynnu.

1. **Buddigoliaeth gyflym - Cymunedau wedi'u cymeradwyo i ddefnyddio tir cyhoeddus**– Dylai fod gan bob awdurdod lleol yng Nghymru brosesau clir a chymesur ar gyfer cymryd tir cyhoeddus heb ei ddefnyddio digon ar gyfer gweithgareddau sy'n seiliedig ar natur. Er enghraifft, [Dylai parciau fod yn fannau amrywiol gyda dolydd blodau gwyllt ac amrywiaeth o ardaloedd tyfu](#). Noder hefyd y [Mudiad Hawl i Dyfu](#) sy'n ennill momentwm gydag awdurdodau lleol yn Lloegr.
2. **Buddugoliaeth gyflym - Mannau i dyfu mewn ysgolion**– Dylai pob ysgol yng Nghymru gael lle i ddysgu yn yr awyr agored; dylai pob disgybl yng Nghymru wybod sut i dyfu bwyd a dysgu (yn ymarferol) pam mae natur mor bwysig. Dylai hyn fod yn ofyniad ar bob safle ysgol newydd. Enghraifft dda yw [Ysgol Llanilltud Fawr](#) ym Mro Morgannwg.
3. **Buddugoliaeth gyflym - Mannau ar gyfer tyfu bwyd ar safleoedd datblygu newydd**– Gellir cynnig y cyfle'n hawdd i gymunedau newydd ddod at ei gilydd a thyfu. Mae angen i adeiladwyr tai mawr a darparwyr tai cymdeithasol Cymru ddarparu lleoedd ar gyfer tyfu cymunedol ar safleoedd tai newydd. Byddai'r costau'n isel, a'r manteision yn fawr. Byddai cefnogaeth y trydydd sector i helpu i reoli a rhedeg safleoedd yn dod law yn llaw. Gweler pwynt 2. Gweler adroddiad Sustain ar y manteision [yma](#).
4. **Cymorth penodol i arddwriaeth**- Mae garddwriaeth bellach yn cael ei gweld fel maes datblygu allweddol i feithrin gwydnwch ledled y DU (gweler yr Adroddiad Rhag Ofn [yma](#) Rydym wedi dechrau cymryd camau breision yng Nghymru, ond mae angen brys i ehangu sylfaen gynhyrchu garddwriaeth ymhellach. Byddai cynhyrchu garddwriaethol domestig ledled y DU (i ddiwallu'r galw am ddeiet iach) yn ychwanegu £2.3 biliwn at economi'r DU, yn creu 23,520 o swyddi ac yn rhoi hwb i elw ffermydd o dri y cant.¹ Mae angen inni weld cymhellion, cefnogaeth a hyfforddiant i ffermwyr da byw a newydd-ddyfodiaid i symud i fodelau garddwriaethol sy'n economaidd hyfyw. Yn hollbwysig, rhaid i'r ffermydd hyn gael eu rhedeg gan weithwyr proffesiynol medrus.
5. **Cyrff cyhoeddus yn gweithio mewn partneriaeth ac yn ystyried y tymor hir**- Mae angen pwyslais cryfach ar y pum ffordd o weithio ([Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol](#)) fel bod cyrff cyhoeddus yn meddwl yn fwy hirdymor ac yn cydweithio ag arbenigwyr y trydydd sector yn llawer amlach ac yn fwy effeithiol.

¹ https://green-alliance.org.uk/wp-content/uploads/2025/04/Yr_achos-economaidd-cryf-ar-gyfer-ehangu-horticulture-UK.pdf

6. **Ariannu'r trydydd sector yn yr hir dymor** - Dylai tyfwyr cymunedol a ffermwyr garddwriaethol ar raddfa lai ledled Cymru gael cefnogaeth hirdymor drwy raglen trydydd sector, gan ddarparu diogelwch i redeg eu gweithrediadau - gan eu cefnogi i reoli gwirfoddolwyr, annog cydlyniant cymdeithasol ac ymarfer cynhyrchu bwyd cynaliadwy. Gweler yr adroddiad ar yr argyfwng y mae prosiectau gwirfoddol yng Nghymru yn ei brofi. [yma](#).
7. **Cyllid hir dymor ar gyfer y Gwasanaeth Cynghori ar Dir Cymunedol Cymru** - Mae cymunedau sydd eisiau rheoli tir ar gyfer gweithgareddau sy'n seiliedig ar natur, gan gynnwys tyfu bwyd, yn dibynnu ar fynediad am ddim at y cyngor a'r gefnogaeth orau. [Roedd gwerthusiad diweddar](#) y Gwasanaeth o'r farn ei fod yn werth rhagorol am arian.
8. **Dull system gyfan o ymdrin â bwyd** - Mae angen ailgynllunio cadwyni cyflenwi (caffael) ar gyfer pryddau bwyd mewn ysgolion, cartrefi gofal ac ysbytai yn radical o blaid cynhyrchwyr lleol. Gweler adroddiad ymateb Cynghrair Polisi Bwyd Cymru. [yma](#).
9. **System gynllunio deg ar gyfer ffermwyr garddwriaethol ar raddfa fach** - [Hawliau Datblygu a Ganiateir](#) Mae angen ehangu strwythurau newydd ar ffermydd ar frys i'r rhai sy'n ffermio ar lai na 5 hectar (12.4 erw) fel y gallant ddechrau neu ehangu eu gweithrediadau ffermio. Mae strwythurau o'r fath yn adeiladwaith hanfodol ar gyfer hyfywedd gweithrediadau ffermio cynaliadwy. Ar ben hynny, mae angen adolygiad brys o [Canllawiau polisi cynllunio Anheddau Mentrau Gwledig](#) i gyd-fynd â'r angen am lawer mwy o ffermydd garddwriaethol ar raddfa fach. Gweler Canllawiau cynllunio newydd Powys [yma](#) a Datganiad Cynllunio Gweinidogol [yma](#).
10. **Rheoli'r ystad gyhoeddus yn gyfrifol** - Prif bwrpas ystad fferm y Sir ledled Cymru ddylai fod cefnogi amaethyddiaeth adfywiol, hinsawdd, natur a diogelwch bwyd yng Nghymru. Mae angen rhoi'r grym i gyrff cyhoeddus (gyda Llywodraeth Cymru yn arwain trwy esiampl) weithio mewn partneriaeth i reoli eu hystadau cyhoeddus yn fwy cyfrifol, gan ddefnyddio eu hasedau'n glir (a chefnogi cymunedau i'w cefnogi) i gyflawni nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Nid yw gwerth ariannol tymor byr yn unig yn briodol mwyach.
11. **Lesdaliadau tymor hir ar gyfer ffermwyr adfywiol** - Mae angen i gyrff cyhoeddus fforddio prydlesu tymor hir (15 mlynedd a mwy) i ddenu buddsoddiad mewn ffermio adfywiol. Gweler Pecyn Cymorth Hyfywedd ffermydd garddwriaethol ar raddfa fach yng Nghymru. [yma](#)
12. **Hawliau cymunedol i dir** - Rydym yn galw am i gymunedau gael yr hawl i brynu neu reoli tir, yn enwedig tir cyhoeddus, fel bod mannau hanfodol yn cael eu cadw wrth wraidd bywyd cymunedol. Byddai hawl gwrthod cymunedol yn rhoi Cymru ar sail gyfartal â Lloegr a'r Alban lle mae gan gymunedau mwy o hawliau cyfreithiol i dir. Gweler Comisiynwyr Cenedlaethau'r Dyfodol yn galw am Hawl Cymunedol i Brynu [yma](#).
13. **Tir wedi'i ddiogelu ar gyfer ffermio** - Rhaid amddiffyn tir amaethyddol gradd uchel ar gyfer amaethyddiaeth gynaliadwy heb eithriadau. Mae angen gosod twf trefi a dinasoedd yn erbyn yr angen am dir i alluogi Cymru i fwydo ei hun a dod yn llawer mwy gwydn i newidiadau. Rhaid i Gynlluniau Datblygu Lleol ledled Cymru ddarparu polisiâu gyda'r ffocws hwn a diogelu tir ar gyfer tyfu bwyd yn ac o amgylch trefi a

dinasoedd. Gweler adroddiad y Pecyn Tystiolaeth ar sut y gall Cymru fwydo ei hun yn 2035 [yma](#).

14. **Modelau enillion cymdeithasol ar fuddsoddiad** wedi ei gefnogi - Dylai Llywodraeth Cymru hyrwyddo model/au, fel y gellir gwireddu gwerth gwirioneddol gweithgareddau cymunedol mewn natur a darparu cyllid pellach yn unol â hynny.
15. **Cefnogaeth i geginau a gerddi cymunedol**— Mae angen rhoi cymhellion i'r rhain ar draws trefi a dinasoedd fel canolfannau sy'n dod â chymunedau ynghyd i dyfu coginio a bwyta. Enghraifft dda yw [Cegin Hedyn](#) yng Nghaerfyrddin.

Pwy ydym ni

<https://www.farmgarden.org.uk/>

Mae Ffermydd a Gerddi Cymdeithasol yn grymuso cymunedau i gyrraedd eu potensial llawn—gan hybu gwydnwch, iechyd a systemau bwyd lleol trwy weithgareddau ymarferol sy'n seiliedig ar natur.

Rydym yn falch o gefnogi rhwydwaith mwyaf y DU o ffermydd cymunedol a mannau tyfu.

Drwy ein 45 mlynedd o brofiad ledled y DU, rydym yn gwybod bod mentrau bwyd cymunedol yn hybu ffyniant economaidd ac yn dod â chymunedau ynghyd, yn cael manteision iechyd enfawr, yn lleihau tlodi ac yn cynyddu argaeledd a defnydd bwyd o ffynonellau lleol.

Yng Nghymru, trwy gyllid gan Lywodraeth Cymru a'r Loteri Genedlaethol, ni yw prif gefnogwyr ac eiriolwyr garddwyr a ffermwyr dan arweiniad cymunedol.

Rydym yn gweithio mewn partneriaeth â chyrff cyhoeddus, sefydliadau trydydd sector, a llywodraeth ar bob lefel. Mae ein gwaith yn cefnogi Strategaeth Bwyd Cymunedol Cymru yn uniongyrchol, a thrwy ein cynrychiolaeth ar Fwrdd Diwydiant Bwyd Cymru, rydym yn gweithio i gynyddu cynhyrchiant a defnydd bwyd Cymru yng Nghymru, gwerthfawrogi mannau cyhoeddus a helpu i glywed llais cymunedau.

Mae ein gwaith yn cyd-fynd yn gryf â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Drwy gefnogi arferion agroecolegol a thyfu dan arweiniad y gymuned, rydym yn helpu i ddarparu atebion cydgysylltiedig a hirdymor ar draws polisi iechyd, hinsawdd a bwyd.